

УДК 821.112.2

ДІАЛОГ ТА ПРОТИСТОЯННЯ З КЛАСИЧНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ У ТВОРЧОСТІ А.А. МАРТИНА

Лавренчук Тетяна Сергіївна

викладач

Житомирський державний університет ім.І. Франка

м. Житомир, Україна

tetiana.lavrenchuk.04@gmail.com

Анотація: Невід’ємною частиною творчої спадщини Альфреда Августа Мартіна стало протистояння класичній літературі. Так як твори німецькомовних класиків (особливо Й.В. фон Гете) використовувались нацистським режимом для пропаганди своїх ідей, А.А. Мартін не міг залишитись осторонь. Він активно критикує ідеї, висловлені у поезіях Й.В. фон Гете та кидає йому виклик використовуючи власні вірші.

Ключові слова: інтертекстуальність, поезія, нацизм, німецькомовна література, художні засоби

Збірка «Gegengedichte» є важливою частиною творчої спадщини Альфреда Августа Мартіна. За свідченнями, як передав його син Ганс Гельмут Мартін в особистій розмові, вся збірка «Gegengedichte» була спробою кинути виклик генію німецької літератури Йоганну Вольфгангу фон Гете. В часи гітлерівського режиму творчість цього поета та письменника активно використовувалась для нацистської пропаганди.

Саме тому, збірка стала так званою спробою протиставити антигуманному спотворенню ідей великого письменника і мислителя для нацистської пропаганди власне бачення даної ситуації, одвічних людських цінностей та чеснот, які протягом багатьох віків зберігає в собі європейсько-християнська цивілізація. Святе Письмо, Біблія потрапили під загрозу в часи

Гітлерівського режиму, коли навіть намагалися фізично знищити єврейський народ, без якого немислима європейська культура та цивілізація.

Юний гімназист Альфред Август Мартін був віруючим християнином і виступав проти возведення Й. В. фон Гете до рівня культового генія лише німецької нації, тому така назва «Gegengedichte» підкреслює прагнення рухатись у своїй ліричній творчості проти загальних тенденцій возвеличення творчості Й. В. фон Гете в часи панування Третього Рейху.

Збірку відкриває поезія під назвою «Erinnerung», що ілюструє боротьбу А.А. Мартіна проти Й. В. фон Гете, в якій поет висуває класику німецької літератури звинувачення у пропаганді нацистського режиму. У вірші поет хоче вказати Й. В. фон Гете про його помилку у підтримці нацизму. Автор підкреслює це рядками в яких висувається питання чи такого блага хотів німецький класик для своєї держави: *Willst du immer weiter schweifen?//Wolltest du das Glück ergreifen?//Sieh, das Gute, ach das Gute// Sahst du, lieber Goethe//Sahst du nah* [5, с. 2].

Також, автор зазначає, що краще швидше втекти з такої країни, ніж залишатись у ній, країна в якій помирають люди, проте все ще є прихильники нацистських приносить лише страждання та прирікає населення на вірну загибель. Ніхто не піклується та нікого не цікавлять наміри безневинних людей, які змушені віддавати свої юні життя за ідеї, які вони не підтримують, тож А.А. Мартін радить Й. В. фон Гете втікати з Німеччини та відмовитись від свої ідей, що сприяють подальшій пропаганді: *Willst du, lieber Goethe, //Ach das Gute?//Für das Gute Mußt du, statt im Land zu weilen, //Schnell, ganz schnell von hinnen eilen* [5, с. 2].

Позиція протистояння поета чітко прослідковується у вірші «Mein Land», який написаний проти пісні Міньйон з роману «Роки навчання Вільгельма Мейстера». У пісні Міньйон звучить туга за Батьківщиною, яка здається раєм, в який можна потрапити: *Kennst du das Land, wo die Zitronen blüh'n, //Im dunkeln Laub die Goldorangen glüh'n, //Ein sanfter Wind vom blauen*

Himmel weht, // Die Myrte still und hoch der Lorbeer steht, // Dahin! Dahin // Möcht' ich mit dir, o mein Geliebter, zieh'n [5, с. 11].

Батьківщина для Міньйон- прекрасні, далекі береги, лимонні сади, пестливий подих вітру, лаврові вінки. Тобто край, що вабить, в який хочеться повернутись. Альфред Август Мартін бачить свою Батьківщину іншою, ніж та, про яку пише Гете. Поезія «Mein Land» яскраве тому підтвердження. Дана поезія висвітлює тогочасне становище, в якому народ змушений підкорятися вищим колам. Поет пише про Німеччину, як країну коричневих сорочок та підбитих черевиків, країну в якій поети більше не в змозі вільно висловлюватися, в якій хоробрі сміливці більше не зважуються виступити проти: *Kennst du das Land? // Wo die Hemden braun zu tragen, // Wo die Stiefel hart beschlagen, // Wo die Leute // nach der Trommel gehen* [5, с. 4].

Поет з болем пише про теперішню ситуацію його Батьківщини, панування нацистського режиму, жорстокість від якої потерпали його співвітчизники. У останньому рядку поет пише: «Könnt ich fliehn» [5, с. 4], тобто бажання втечі від такого становища. Тож, дана поезія яскравий зразок протиставлення використовуваних ідей Й. В. фон Гете нацистами справжнім подіям тогочасної Німеччини.

Вартою уваги є також поезія «Gelöbniß», яку поет написав, як відповідь на поезію Й. В. фон Гете «Die schöne Nacht». У своїй поезії Й. В. фон Гете описує, як полишає своє улюблене місце проживання, свою хатину, як йде крізь пустельний темний ліс, насолоджується прохолодою та красою літньої ночі. Все це створює піднесений настрій, описує щастя та радість: *Nun verlaß ich diese Hütte, // Meiner Liebsten Aufenthalt, // Wandle mit verhülltem Schritte // Durch den öden, finstern Wald.* [5, с. 18]

Альфред Август Мартін бачить все це по іншому, крізь призму подій, що відбувались на його очах та використовуючи рядки німецького класика створює власну версію цієї так званої «прекрасної ночі». Якщо у вірші Й. В. фон Гете відчувається піднесений настрій, то А.А. Мартін перетворює його

на гнітючий та сірий: *Nun verlaß ich meine Hütte, // Den verletzten Aufenthalt, // Wandle mit verletztem Schritte // Durch verletzten, öden Wald* [5, с. 4].

Використовуючи художні засоби, автор створює безплідний, як він його називає «поранений» ліс, прекрасна ніч перетворюється у митця на страшну, темну, що робить ночі нічними. В останньому стовпчику А.А. Мартін не стримуючись пише про ненависть до влади, якій бажає смерті. Він зазначає, що ця агресія, ненависть вже поза межами контролю, вона змушує його задихатись від люті: *Wie ich solche Mächte hasse // Wie ich sie am Halse fasse! // Daß ich würge, daß ich tobe! // Daß ich ihnen Tod gelobe!* [5, с. 4]

Знаковою можна назвати поезію А.А. Мартіна «Die Nacht», що написана на основі поезії Й. В. фон Гете «Zueignung» Фауста. У вірші знову ж таки прослідковується характерний для творчості поета похмурий настрій, страх, глибокий сон, жах війни. Поет зазначає, що в очах все лиш горить та світиться, про картини життя, та й самих життів в цілому, які рятуючись потрапляють до пекла, життя приреченого на постійні муки, рани, сльози, повітря, що пропахло трупами. Автор завершує поезію словами про те, що неможливо спати, коли могила перетворилась у смертне ложе, все стало пеклом, а тягар триватиме ще тисячу років: *Zum Totenbette wandelt sich die Gruft. // Umhaucht von Leichen-Würg-Geruch, die Luft // Ist voll davon. Und unsere Enkel um uns trauern, // Und ihre Last wird tausend Jahre dauern - // Wie könnt ich schlafen!* [5, с. 7]

Не можливо не згадати також поезію «Ein neues Land», яка знову ж таки заперечує погляди та ідеї Й. В. фон Гете у вірші «Weltseele». Дана поезія висуває ідеї боротьби, які розглядаються, як щось прекрасне, світле. В одній з частин вірша зазначається, що слід прагнути до досконалості, слід боротися з божественною сміливістю, адже згодом боротьба припиниться, а на зміну їй прийде, як подяка найпрекрасніше життя: *Und bald verlischt ein unbegrenztes Streben // Im sel'gen Wechselblick. // Und so empfängt mit Dank das schönste Leben // Vom All ins All zurück* [5, с. 25].

Альфред Август Мартін має своє бачення даної поезії та її ідей. У своїй поезії він закликає не до боротьби, а навпаки вказує на необхідність полишити свої домівки та країну, вириватися з коричневих зон та якнайшвидше тікати звідти, прагнути до чогось нового та будувати його: *Verteilet euch nach allen Regionen, // verläßt doch Land und Haus! // Entgeistert reißt euch aus den braunen Zonen. // Lauft schnell und heute noch hinaus!* [5, с. 11]

На відміну від Й. В. фон Гете, який в кінці власної поезії висловлював ідею про прекрасне життя, що заміщує по собі невпинна боротьба, Альфред Август Мартін вказує на абсолютно інший кінець, спеціально протиставляючи власні ідеї, власне бачення, ідеям німецького класика. Поет вказує, що безкінечне життя незабаром зникне і найгірше при цьому те, що це відбудеться в країні, яку вже не можна назвати своєю. Поет закликає відчувати та прагнути до тієї країни, де течуть сльози: *Doch bald verlischt das unbegrenzte Leben // Im Land, das nicht das eure ist. // Vergesst nicht zu ahnen - und zu streben // Ins Land, wo eure Träne fließt* [5, с. 11].

Ще однією важливою поезією у творчості А.А. Мартіна є поезія під назвою «Wortwechsel», що написана як протиставлення поезії Й. В. фон Гете «Trost in Tränen». В ній автор пише про мужність, відвагу, про муки, які завдає йому таке чекання, що призводить до суму, сліз: *Du lärmst und brüllst und ahnst ja nicht; // Was mich zu warten quält. // Ich warte - nein, ich warte nicht! // Ich weine! weil mir fehlt* [5, с. 12].

З іншого боку, у ліричних творах Альфреда Августа Мартіна простежується непрямий зв'язок з відомим німецьким поетом- Генріхом Гейне та його поемою «Deutschland. Ein Wintermärchen». У творі йдеться про поїздку поета до Німеччини, яку він змушений був залишити через утиски з боку церкви та політичні мотиви. Поема підіймає проблему життя в тогочасній Німеччині, яке стало схоже на «зимову казку». Подорож країною, відвідування Гамбургу та інших великих та малих міст призвели до розмірковувань про становище своєї країни, що знаходиться в занепаді. Поет

шалено любить свою Батьківщину, проте більше не може жити в ній, у своєму місті, що викликає у поета сум, біль, розчарування, тугу через те, як погано живеться тепер людям, через те, що не любив більше країну такою, якою вона тоді була. Проте поет не полишав надії, що все може змінитись, що усі страждання закінчаться.

Такі ж теми підіймає у своїй творчості й Альфред Август Мартін. У поемі «Німеччина. Зимова казка» знаходимо наступні рядки: *Ein neues Lied, ein besseres Lied!//Es klingt wie Flöten und Geigen!//Das Miserere ist vorbei,//Die Sterbeglocken schweigen* [5, с. 22].

У творчому доробку Альфреда Августа Мартіна також є поезія під назвою «*Mein neues Lied*», яку можна назвати варіацією на подані вище рядки. В поезії Генріха Гейне пісня звучить, як флейти та скрипки, все погане закінчилось, дзвони смерті мовчать. У вірші Альфреда Августа Мартіна піснею автор називає крик. Кожен рядок поезії починається: «Я кричу...». Крик проти божевілля, смерті, кривавих рук. Крик про прощення, проте останній рядок вірша вказує на беззмістовність такої «молитви», адже вона все одно веде до програшу. *Ich schrei ihre Leiber zum Leben.//Ich schrei ihren Gott zu mir.//Ich schrei. Ich schrei um Vergeben.//Ich schrei. Ich schrei und verlier'* [5, с. 12].

Отже, поезії Альфреда Августа Мартіна можна назвати яскравим зразком протистояння класичній літературі, особливо що стосується творчості Й. В. фон Гете та Генріха Гейне. Як вже зазначалось раніше, А.А. Мартін створював супротив ідеям війни та нацизму, тобто всього, що слугувало пропагандою до боротьби. Даний супротив чітко окреслений у його віршах, що були написані як відповідь, виклик німецьким поетам, творчість яких активно використовувалась для пропаганди.

Список літератури

1. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник. Академія. Київ, 2007. С. 309-310

2. Гуляк А., Науменко Н. Об'єктивізація постаті поета в образі ліричного героя. Наукові записки, літературознавство. 2009. №38. С.257-266
3. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: монографія. Академія: Київ, 2009. 237 с.
4. Скорина Л. Українські інтертекстуальні студії кінця ХХ – першої чверті ХХІ ст.: тенденції, здобутки, персоналії: монографія. Люблін. 2018. Ст. 339-361
5. Martin A. A. Gegengedichte und andere Gedichte der Zeit. Avlos& Köln. 1990. 40 St.